

■Skats uz Tanīsa kalnu rudenī.

Foto: no Raunas muzeja

Glabā gadsimtu noslēpumus

“Līdz pat 20.gadsimtam Tanīsa kalns vēsturnieku un arheologu interesi neraišīja, pat netika pieminēts,” stāsta arheoloģe, Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldes Arheoloģijas un vēstures daļas vadītāja Sandra Zirne. Par Tanīsa kalnu arī teikas ir vienveidīgas – zviedri vai krievi ar cepurēm sanesa Tanīsa kalnu, lai uzbruktu pilij. Vēl arī teika, ka Tanīsa kalnu ar pili savieno pazemes eja.

Pilskalnu pētnieks Ernests Brastiņš uzskatīja, ka Tanīsa kalnā bijusi Īndriķa “Livonijas hronikā” minētā Tālavas valdnieka Tālivalža Beverīnas pils, kas nodedzināta 1216.gadā. Pret to, pamatojoties uz arheoloģisko izrakumu rezultātiem, iebilda arheologs Francis Balodis, norādot, ka Tanīsa kalns bija apdzīvots daudz ilgāk. Ir arī versija, ka te atradusies Satekles pils. “Vēl ir versija, ka savulaik Tanīsa kalnā bijusi bīskapa vasaļa pils. Bet īsta pamatojuma šim apgalvojumam nav, arī dokumentu nav. Līdz pat

17.gadsimtam Tanīsa kalns nebija pamests, kaut blakus bija Raunas pils. Varbūt tas bija izdevīgs līdzaspastāvēšanas līgums ar bīskapu. 16., 17.gadsimta arheoloģiskie atradumi ir līdzīgi pilī un Tanīsa kalnā,” stāsta arheoloģe.

Par pilskalna nosaukumu gan vēsturnieki ir vienisprātis – tas radies no svētā Antonija, kas sargāja no mēra, bada un kara. Antonijs, Tenis, Tanīss. “Rakstos ir minēta Antonija vai Teņa kapela, bet nav teikts, kur tā bijusi, domāju, bijusi Tanīsa kalnā,” viedokli pauž vēsturnieks Edgars Plētiens.

Nedaudz no Tanīsa kalna vēstures

Raunas Tanīsa kalns ir viens no lielākajiem Latvijas pilskalniem. 1926. gadā Raunā to uzmērīja un aprakstīja Ernests Brastiņš. 1927. gadā Latvijas Pieminekļu valde Franča Baloža vadībā organizēja pirmos apjomīgos arheoloģiskos izrakumus Latvijā. “Ir

publicēts apjomīgs pētījums. Ne tikai par atradumiem, arī noteikta kaulu izcelsme, koku sugas, strādājis arhitekts. Tas ir komplekss pētījums. Tāds nākamais bija tikai 60.gados par Asotes pilskalnu,” uzsver arheologs Ritvars Ritums. Arheoloģisko izrakumu nozīmību apstiprina arī tas, ka tos apmeklēja gan Valsts prezidents Gustavs Zemgals, gan izglītības ministrs Rainis. Skatīties, kā strādā arheologi, brauca interesenti no visas Latvijas.

“Trīsdesmit reiz simts metru plašajā Tanīsa kalna laukumā ir izpētīta apmēram desmitā daļa, stāsta arheoloģe Sandra Zirne.

Arheologs Francis Balodis pauž uzskatu, ka pilskalns bijis apdzīvots no sestā gadsimta pirms Kristus un senākie iedzīvotāji bijuši Baltijas somi, kuru apmetni ap 600. gadu nodedzināja latgaļi. 7. - 12.gs., norokot pilskalna ziemeļu malu, paplašināts tā plakums, pastāvinātas malas, gar tām veidots uzbērums un koka nocietinājumi, kas vismaz divas reizes nodeguši. Lielākais ugunsgrēks bijis vēlā dzelzs laikmeta beigās. Pēc tam plakums vēlreiz paplašināts, celta jauna, ap 2,10 m augsta aizsargbūve paralēli plakuma malai. To veidoja divas guļkoku sienas, divu metru attālumā viena no otras, telpa starp sienām bija pildīta ar akmeņiem. Plakuma daļā atklātas divas uz šo posmu attiecināmas koka celtnu paliekas. Pilskalna ziemeļaustrumu daļā aiz

UZZIŅAI

Raunā ir trīs ne tikai raunēniešiem, bet visai Latvijai nozīmīgi, no iepriekšējām paaudzēm mantojumā saņemti aizsargājami vēstures un dabas pieminekļi – Raunas pilsdrupas, Raunas Staburags un Tanīsa pilskalns. “Esam iemācījušies dzīvot mijiedarbībā, mantojumu iekļaujot ikdienas dzīvē,” saka Raunas novada domes vadītāja Evija Zurģe. Biežāk

tiek runāts par Staburagu un pilsdrupām, retāk par Tanīsa kalnu. “Tas jau neko neprasa. Tikai vasarā jāplauj zāle, rudenī jānovāc lapas. Kad te notiek pasākumi, gādājam, lai vieta tiktu saudzēta,” uzsver E.Zurģe. Tanīsa kalns ir valsts nozīmes arheoloģijas piemineklis. Šogad Latvijas Arheologu biedrība Tanīsa kalnu izraudzījusies par gada arheoloģijas pieminekli.

■Arheoloģiskie izrakumi Raunas Tanīskalnā 1927. gada vasarā.

Foto: No Cēsu Vēstures un mākslas muzeja krājuma

valņa 2,60 m dziļumā izpētīta 231 m² (21x11 m) liela no priežu un egļu balķiem būvēta celtne ar divām dzīvojamām telpām, krāsni priekštelpā un pagrabu. Pagrabā atrastās bērza tāss kaudzes, apstrādāti ādas gabali, bronzas priekšmetu fragmenti liecināja, ka 11.-13.gadsimtā tur bijusi apavu un tāšu izstrādājumu darbība.

13.-15.gadsimtā Tanīsa kalns bija nocietināts ar stāvkoku žogu. Tas bija veidots no 0,08-0,10 m diametrā lieliem mietiem, kuru paliekas konstatētas virs pēdējās

aizsargbūves izveidotajā māla slānī.

19.gadsimtā, izbūvējot paviljonu, valnis paaugstināts līdz trim metriem. “Abus paviljonus dēvē par vietējo izpriecas vietām. Dzirdēts, ka vienā galā bijusi sieviešu, otrā vīriešu lapene,” bilst Sandra Zirne. Uzejas vieta pilskalnā izveidota gar ziemeļaustrumu malu, ko labi aizsargāja valnis. Pilskalna kultūrslānis plakuma vidusdaļā ir 0,5 – 2,5 m, bet dienvidaustrumu galā līdz 3,8 m biezis. □

Pilskalnu Latvijā daudz

Visos laikos tie, kuri dzīvojuši pilskalnu pakājē, tos godājuši, uzskatījuši par ko īpašu, tāpēc tautā par tiem sacerēts ne mazums teiku, kurās stāstīts gan par bijušajiem iemītniekiem, gan par spokošanos, gan par brīnumiem, kas notiek pilskalnās. Arī šie stāsti mudina entuziastus un vēsturniekus atklāt aizvien jaunus pilskalnus. Latvijā ir ap 500 pilskalnu.

“Šogad Latvijā atklāti astoņi jauni pilskalni. Likumsakarīgi, ka brīžos, kad tautai ir kādi vēsturiski notikumi, kā šogad simtgade, vairāk uzmanības pievēršam senatnei. Tās pētīšanā ieņāk aizvien jaunas tehnoloģijas. Izmantojot aerolāzerskenēšanu, var daudz ko ieraudzīt. Tikai uzmanīgi jāskatās. Kad atrasts

kāds pacēlums, braucam uz vietas skatīties. Vēl ir sešas septiņas vietas, kuras jāapskata, iespējams, arī tie ir pilskalni,” pastāsta arheologs Juris Urtāns un piebilst, ka jaunie pilskalni lielākoties atrasti Latgalē, Vidzeme ir visvairāk izziņāta.

Pagājušā gadsimta 20. gados Ernests Brastiņš rakstīja: “.. iepriekš nezināmus pilskalnus bieži atklāj nevis attālās, ļaužu pamestās vietās, kur, kā liktos, tiem vajadzētu būt, bet, tieši otrādi, – pie pilsētām vai lielām apdzīvotām vietām, pašās pilsētās, ļaužu daudz apmeklētās vietās, lielu autostrāžu tuvumā, kur iepriekš nezināmo pilskalnu ik dienas redzējuši ļoti daudzi cilvēki, iespējams, pat zinoši arheologi, bet pilskalns šajā vietā nav pamanīts.” □

Jāapdzīvo un jāsaudzē

Tanīsa kalns ir apbrīnas vērts gan no lejas, gan virsotnes, atzīst novada Tūrisma informācijas centra vadītāja Justīne Buliņa un uzsver, ka Tanīsa kalns ir tūristu maršrutā un katrs, kurš brauc uz Raunas Staburagu vai ciemojas čipsu ražotnē, dodas pastaigā pa dabas taku, to nevar neredzēt. Lai no senā pilskalna būdītu ainavu, var pasēdēt uz soliņa, no kura paveras neaizmirstams skats.

Taču ir būtiski saglabāt Tanīsa kalnu, kāds tas ir. “Un tūristi to saprot, izturas ar pietāti. Kalnā ierīkota piknika vieta, bet daudzi baidās to izmantot. Tanīsa kalns ir iecienīta atpūtas un pasākumu vieta. Taču kārtīgi tiek izsvērts, ko te rīkot, lai vietai nekaitētu,” skaidro tūrisma speciāliste.

Tālāki tūristi, kuri atbrauc uz Raunu, bieži vien par Tanīsa kalnu pat nezina. “Bet tam garām nevar pabraukt,” saka J. Buliņa. “Ja tūristiem piedāvā, viņi labprāt uzkāpj Tanīsa kalnā. To iecienījuši individuālie ceļotāji, kuri meklē ainaviskus, romantiskus skatus.”

Otro gadu Raunas tūrisma organizatori kopā ar Smiltenes, Apes

■KLUSĀS MŪZIKAS KONCERTĀ. Ik vasaru šie koncerti, tāpat kā Raunas vārda dienas svinēšana, notiek Tanīsa kalnā.

Foto: SARMĪTE FELDMANE

un Alūksnes novada kolēģiem rīko akciju “Apceļo Vidzemes šosejas pieturas”. No katra novada akcijā tiek izceltas trīs apskates vietas. Raunas novadā: Tanīsa kalns, Raunas Staburags un Brīvības piemineklis. Tūristiem jānofotografē vietas, kurās pa-

būs. “Gandrīz katrs, kurš akcijas ietvaros bijis Raunā, uzkāpis arī Tanīsa kalnā,” stāsta Justīne. Protams, var runāt par vietas pieejamību, jo ne katram ir viegli uzkāpt, bet tas ir pilskalns, kura virsotnē diezin vai jekad vedīs lifts. □

Lappusi sagatavoja **SARMĪTE FELDMANE**

Publikācijas sagatavotas ar Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Mērķprogrammā “Reģionālo un vietējo mediju atbalsta programma” atbalstīts projekts nr. Nr.2/MEDIA/18/013

Valsts reģionālās attīstības aģentūra